

quo muscum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictivis habeat: cum tamen sit aliarum qualitarum susseptum, fieri quidem non potest, quin admixtis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Ceticis naris, dactylorum operimento, atq; alabastro, meliloto, & cofto, valde calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cum frigida admodum sit, temperamentum permittat (ut Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cum calida in ea macerantur medicamenta: quando quidem & ipsa facillè alias recipit qualitates.

Αμαράκινον.

AMARACINVM. CAP. LVII.

A Maracinum longè optimū in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamētis è xylobalfano, iunco odorato, & calamo factis: conditūque amaraci, cofti, amomi, nardi, castise, carpobalsami, & mirrhæ odoribus, aliqui, quo pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autè & uinum affumuntur, hoc in uasorum illitione, illud ad cogendas ruforum aromatum offas. Amaracinum calcific, foporem mouet, venarum spiracula aperit, emollit, foeturum excitat, vrinam citiputrilaginibus, ac fistulis per quā vitile: nec non humentibus herniis, postquam medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra vlcera, quæ theriomata vocant, rumpit: difficili vrinæ illita curde, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: vuluæ subditu mensuræ curfus euocat: duritias, ac vuluæ tumores discutit: vulneratis neruis, & musculis confert, lanceo cētumculo modicè madefactum, & impositum.

Superius in *Scampuchini* commentario abunde de *Amaracino* à nobis dictum est. Quo fit, vt hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum *hedycroon* explicat, quod theriacè admiscetur, vbi diffusus de eo agens scribit, quod sui temporis vnguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, *Marum* imponebant, vt maiorem expiraret odorem. Ceterum se iussisse aut, vt legitimum experiretur amaracinum, id sibi ex solo amaraco preparari, quod essi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen viribus imbecillis fuisse testatur.

Amaracini cō
iudicatio.

Μεγαλίνον.

MEGALINVM. CAP. LVIII.

Factabatur olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & profus obliterata est. Cuius ad historici complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantum ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina vnguentis, neque rufè, neque voluptatis gratia adijcitur, sed coloris, crassamentique causa. Ea tantisper coquitur, tū definitiore: cuius coquendæ ratio declarabitur, cum de resina disseremus.

Ηδύκροον.

HEDYCROVM. CAP. LIX.

Quod Hedychroon vocant, in Co fieri solet. eisdem præditum uiribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedychroi compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cum omnia, quæ continent, odoramēta vino subacta sit opus. *Andromachi* theriacæ recipit. Ceterum essi hedychroi parandi rationes plures dicit reperiri, vnam tamen eligit, quam hoc modo descripsit. Hedychroon habet mari drachmas duas: asarij, amaraci, aspalathi, sphenij, calami odorati, pibipontici totidem: xylobalfani verò, & opobalsami, cinnamomi, cofti, singulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folij malabathrini, nardi Indici, croci, cassiæ: duplo autem plus anomi. aduectæ verò ex Chio abundante plurimis fontibus insula mastiches drachmam vnam: vino salerno omnia excipit. Cum igitur hæc miscueris, fac trochischos similes theriacis, & scillinis, quos excicabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum describeret, tum quod *Anaromachus* hedychroon (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam vt rei medicæ imperitus doceret, quidnam esset hedychroon in theriacæ preparatione, ne in eorum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam *Rome* lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroon, quæ situm esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamentum: id quod etiam hæc nostra tempestate quam plurimis euenisse comperimus. *Ancicenis*, ceteri *Arabice* familie scriptores in sua theriacæ compositione hedychroon trochischos *Aindaracaron* appellauerunt: tradentes eorum compositionem, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris à Galeni doctrina plurimum differentes. Quare mirari non licet, si iandiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit: cum & ab *Arabibus*, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Hedychroi
cōpositio ex
Galeno.Theriace de
pauano.

Μετόπιον.

METOPIVM. CAP. LX.

Fit in Aegypto vnguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem. Nam lignum, in quo galbanum nascitur, metopion uocant. Constat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, vino, myrrhæ, balsami semine, galbano, & resina. Probatum pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quam galbanū respiciat. Calcific vehementer, & adurit, atque extrahit: ora venarum aperit, vlcera purgat, extrahitque, ad fistulosos neruos, & musculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficaciter, ceratis, & malagmatris inseritur, horribilibus conuulsisque, præteritum quibus ceruix in scapulis deiecta, & retrorsum cōtrahat est, vitile habetur: sudores citè, vuluæ spiracula recludit, & eiusdè duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Μενδεδιον.

MENDESIV. CAP. LXI.

Mendesium constat balanino oleo, myrrhæ, cassiæ, & resina. Aliqui tamen post singulorum pondere, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio, nam quæ simul excocta non fuerit, vim nullam exhibent. Similem metopio obtinet, sed inferiorem multo.

Stactæ.

ΣΤΑΚΤΗ.

STACTE. CAP. LXII.

stact, valde
nō leg. Orib.

Stactē uocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tufæ; & organo expressæ. Ea per se odorata, ac pretiosa est, atque vnguentum per se facit, quod Stacte nominatur. Maximè probat, quæ nullam olei mistionem admittit, cuius minima portio compos est uirium plurimarum. Vim cal factioriam, myrrhæ, & calidis vnguentis respondentem habet.

Stactes confit
detatio.

Syrax liqui-
di
Medi camēta
pergrina cur
adulteretur.

Stactē Serapione, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterque officinis Syrax liquidus appellatur, cuius copiam non solum Perætiis ubique uenalis habetur, sed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorū artem exent. Quod autem Stactē myrrhæ sit liquidus uocatus Syrax, facile probat Serapius. quippe qui capite de Syrace calamita, liquidum syracem ex myrrhæ primum aqua conuersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: quā in de Dioscoriden ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adhibetur, quod liquidus syrax, (de legitimo sane liquor) sit perquam odoratus, & gustus non obscurè amarus. Porro animaduertendum est, quod hoc auro syncerum haud facile inuenias, ut fermè euenit cum cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria ad nos conuehantur. Si quidem cum in omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Indæorumque manus transeat, qui nobis Christianis semper dolos, fraudesque molunt, dijs sacrificum facere sibi persuadent, cum nos aliqua in re fallere possunt. Cæterum, ut redcam, unde diuertentem, mea quidem fert opinio, si synceram Stactem nancisci possimus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed cer te perquam difficile erit legitimum inueniri, nisi forte uera stactē sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

ΚΙΝΝΑΜΟΜΙΝΟΥ.

CINNAMOMINVM.

CAP. LXIII.

α Dra. δριου
μωδ' ε' ε' σ' i' το
στ. i. proba-
tur quod a-
cre est.

Cinnamominum confit è balanino oleo: & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamentis: atque cinnamomi, & feminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomū portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrhæ redolēs crassum, odoratum, gustu perquam amaro. Id non à resina, sed myrrhæ crassitudinem obtinuit: resina. neque amaritudinem præbet, neque ullam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrè, amarā, & calcificantem. Itaque ora venarum aperit, calfacit, discit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra uulnè uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniam exolefcit. & quædam emolliendi uis contrahitur: alioquin adurit, & præ omnibus crassis vngenti indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & vlcera, quæ putredinis uitii ferferunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrenasque cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum icibus, cum tritis grossis imponitur.

ΝΑΡΔΙΝΟΥ.

NARDINVM.

CAP. LXIII.

Ratio Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque aut ba lanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamenti gratia adijcitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrhæ, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridè, aut amomi odoriferè. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet frigiditatem crassitudinem, nisi resina recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

ΜΑΛΑΒΑΘΡΙΟΥ.

MALABATRINVM.

CAP. LXV.

Malabathrinum spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino viribus respondens.

ΙΑΣΜΙΝΟΥ.

IASMINVM.

CAP. LXVI.

Ex meis Dra
go. & Catac.
Exemplarib.
nullum hæc
hoc caput.

Iasmini cōfi
detatio.

Apod Perfasit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus violæ: quorum sextās in Itali cum sextariū scfamini olei demittitur, violis, ut in lilino diximus, vicissim pmutatasi apud Per fas inter eupulandum usurpatur odoris causa. Quinctiam toti corpori, praesertim cum in balneas descensum est. Sed his optularum corporibus, quæ calcificationem, laxationemque desiderant, grauius tamen spirat, quam ut libenter à plerisque recipiatur.

Iasminum vnguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis ommissa sūt. In illis enim nihil sane, in hoc terò aliquid nobis se offert declarandum. Itaque primum scire conuenit, quod Iasmi- num vocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quam violaceum. Et certe cum scribat Dioscorides: vnguentum hoc fieri ε' τῶν ἀστῶν τῶν λευκῶν τῶν ἴ, hoc est uerbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id violaceum merito appellari debet. Sunt tamen et recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, vocabulorum fortasse vicinitate decepti, illud ex floribus iasperquam odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini uulgò appellamus. Et quorum opinionioni non pauciter asserit, præsertimque Dioscoridem, inter leucoy genera nostratam Gelsominum comprehendisse, illudque Speciatim Gelsiminum intellexisse, quod floribus caruleis pronenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modo non probādā censeo, sed omnino refellendam existimo, siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quod Dioscorides, qui in simplicium historia, et in eorum declarandis seperandisque generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit caruleum leucocium Gelsiminum esse: cum id solis, niticollo caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisque nobis ab omni leucocio diffideat. Sed hoc uerum esse Marcello concedamus, etsi minus credendum sit, quā nam ratione dicit, unquam, Iasminum vnguentum fieri ex floribus Gelsimini, quod caruleum Dioscoridis leucocium esse asse-

Hermolai, &
Marcelli opi-
nio improba
est.

76

rit, si Dioscorides ipse palam prodit, *Lasminum* ex albis violis temperari? Ad hæc differre *gelsimum* à leucio abunde ostendit Serapio, qui non modo fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cum alterum ab altero diversis capitibus distinxerit, & de utrisque tanquam de rebus diversis differuerit. Quinimo de *gelsimino* agens capitie centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantum suæ gentis monumentis inhaeret, asseritque *gelsimum* floribus tum albis, tum luteis, tum caruleis reperiri, quale etiam atate nostra visitur. Quod nobis maximo a argumento esse potest, ut credamus *gelsimum* Dioscoridi caterisque veteribus incognitum fuisse. Ceterum cur Arabes stirpem hæc *IESËMIN* appellauerint, causa facile assignari potest: quod cum *gelsimini* flores odoratos, albicantesque alba violæ modo conspicerent. Græcos barbarice imitari volentes, ipsi violæ nomen indidere, quod est *Iesemin*: tametsi vernacula eorum lingua *Zambach*, siue *Sambach* vocetur. Id autem sicut odore fragrat, ita & viribus pollet: siquidem Serapionis testimonio calfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lētitiā senibus frigidis digerit, cruciatibusque ex pituitæ lentore promouentibus mirifice prodest. Flores tam recentes, quam siccī, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum *Zambacinum* appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc vnguentarij cum amygdalino oleo parant, hominum barbīs odoris gratia persudendum: quod tamen temperie calidis caput adeo exalfacit, ut quandoque e naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi vocabuli similitudine *Sambacinum*, & *Sambacinum* idem esse existimant. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis non oblitus.

Iesemin
dic dicitum.

Iesimini uir-
tes ex Serap.

Ioāns de Vi-
go lapsus.

oblitus

Dioscorides. Et licet quaedam nostratis myrrhae fructa quandoque translucida reperiantur, sunt tamen potius hae (ut dictum est) gummi adhaerens, quam myrrha, vel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea: bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem ruginosum odoratis similes spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sicut consecratur. Hinc etiam alia accedit ratio, quae magis ac magis Brasavoli animam immutata poterit: quod licet bdellium diu digestum dactyli, trahanturque facili lentescat, & contrariam pingue spectetur: myrrha verò, quae officinis venditur, digiturum atritum contrituram, & si frangatur per quamvis arida sese offert. Cateram improbatum Dioscorides, omniumq; Myrrhae specierum deterrimam indicat, quae aliquibus mīnae, alijs amīca vocatur, quam cum Galenus Dioscoridis codici mandam sub esse. Sed cum in Dioscoride Graeco legatur amīca, & in Galeno mīnae, ego potius crediderim, eos non idem myrrhae genus intellexisse. Plinius lib. xi. r. cap. xv. myrrhae arbori faciem diligenter expressit, ijs verbis. Myrrham in sylicem sylvis, ubi & thus, permixtam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabia gignitur. Conuehitur & ex sylvis laudata, permixtae eam etiam à Troglodytis Sabaei transitu maris. Sarcina quoque prouenit nuntium sive sūmū prælatam. Caudet raris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec flos spinus; camedie duro, & inorto, efflagrae quam thuris, & ab radice etiā, quam aliqua sui parte: corticem latem, similitudine uncedoni: cabrum alijs spinosiusq; dixere: solum olius, verum crispus, & aculeatum: inha olefari. Aliqui similem inaeperio, cabriorem tantum, spinosiusq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Nenon fere qui è thuris arbore, utrumque nasci mentientur. Inciduntur bis & ipsa thuris modo, isdemq; temporibus, sed à radice vsque ad ramos, qui valent. Sudant autem sponte priusq; in incidunt, statim distam, cui nulla praefertur. Ab hae fatius, cui in sylvestri quoque melior aestiua. Non dant ex myrra portiones Duo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrra lentisq; glebis, & gemmitem cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua uicia deprudentur sapore gummi denique lentescens. Facillime autem adulteratur Indica myrrha, quae ibi de quadam spina colligitur. Hoc folium peius India asfert, facili dissimulatio, tanto deterior est. hae Plinius. Quo fit, ut facile crediderim nostri vsus myrram Indicam esse, nane per mare rubrum, & inde per caronanas (ut dicunt) Alexandriam importari. Myrrha quoque historiam non inuicunde scripsit Theophrastus lib. ix. cap. 11. r. de plantarum historia, sic inquit. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Cūbena, & Malali, & exeunt thuris, myrrhaeque arbores aliae super montem, aliae in pede montis cultus proprijs: quomobrem aliae coluntur, aliae uitam agunt inculte. Montem istum praetium affirmant, & ningi solitum: amnes quoque de eo in plana fluere. Myrrhae arborum thure altitudine minore, fructu forenque narrat: caudice duro, contortoque iuxta terram, crassifolique sara hominis, cortice luteo adrachnae simili. Alij verò, quae iudicij affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt, & minore myrrhae bumiosoremq;. Sed thuris folium laurinum, laeueq; aculeatum, non laue, nūmo simile, crispum tamen, extremò spina horridum, ligni modo. Iidem ea navigatione, quae ex succo heroum nebetem egressos sese agunt in monte quassisse dixerunt, atque ita iudicij hae arbores, & lectorem notasse hoc modo embarrum: & caudices, & ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos videri, alios tenuiores incisas habere: & lachrymam aliam decidere, aliam arbori inhaerere: nonnullam etiam subiectas regetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumspatiunt. Montem autem inueniunt Sabaei diuisum dixerere: hoc enim loci illius dominos esse, in ista quoque mutua degere, quomobrem nullum suas arbores custodire: unde & thus, myrrhamq; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoque se audiuisse dixere, myrrham, thusque collectum vndique ad folis delubrum conuehi: quod Sabaeorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodisse Arabes armatos habere, quibus singulos iusm thus accuratum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super acerum tabella, literis significat numerum mensurarum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit. mercatores uerò, qui uenerint, tabellas adhaerere, eiusque quod placuerit, aëta mensuram pretium in eodem ponere loco, unde merces acceperint: sacerdotem deinde venire, parteq; tertia pretij Duo accepta, reliquum ibidem relinquere: idque seruari iussisse dominis, donec acceptum uenerit. Alij myrrhae arborem terentibus, similem reddidere, sed cabriorem, spinosoremq; foliis paulò rotundius, gustatu proximum terentibus: earum quoque veteres praesantiores haberi. Nasci uerò hanc, & thus in eodem loco terra subargilla, & sabulosa: & aquas sone fontes raras admodum comperiri. Hae ergo iudicij repugnant, videlicet ningi, & imbribus perli, & amibis eadem illum exhibitari. Sed hi quidem altera quoque longè maiore ignorantia laborant: thus enim, & myrrham nasci ex locum arborum putauerunt. Quomobrem uerissimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos: nani retulimus. Myrrhae aliud siliaticum, aliud sicitium constat. Probatur melior gustu, eiusq; norma concolorem accipiant. haffens Theophrastus. Myrrhae drachma ex uino Cretico, calido pota, hora una ante paroxysmum datur utiliter quartanarijs, sed sudare eos in lecto statim oportet, tribus replicatis potionibus, in ipsis accessionibus. Hoc medicamento ego ipse curatus sum. Valer quoque ad idem in Capopotij, cum Theriaca conformatis, magnitudine cicuris. Horum si unum quoties uoretur, hora una ante paroxysmum, quar tanarij bene habebunt. Myrrha ponitur in Antidotis, quae ad uenena, uenenosorum animalium illsus, & aduersus pestilentiam parantur. Fit quoque è Myrrha oleum, quod ita paratur. Deoquantur una gallinarum, quousque dura sunt; deinde secantur secundum longitudinem in duas partes aequales, & exemptis intellis, replentur Myrrha puluere, condunturque in humido loco, donec Myrrha liqueat in oleum. Huius uires sunt ad tollendas uulnerum cicatrices, & faciem erugandam, ubi frequenter illinatur. Caterum alio quoq; myrrhae succo mulieres nonnullae faciem absque rugis praeseruant. Admouent igni ferream nouam patellam, quousque candescat: deinde uino albo cum impetu ero proiecito, patellam ipsam restingunt, mox capite linteo apertò, uaporem facie excipiunt, subinde in eandem patellam rursus igne candentem Myrrham cōritam proficiunt, eodemq; linteolo conteste & finium recipiunt. Demum ipsomet linteo faciem contingunt, & dormitum se conferunt. Fit eiusmodi succo, singulis octo diebus parato, ne ea percipit erugate, inuenientem etiam iam senescentem mentiantur. Myrrhae meminit Gal. lib. vi. 11. simpliciū medic. ubi ita scriptum reliquit. Myrrhae secundū ordinem est. r. cxx. calfacientium, tum desiccantium. itaque capium uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam satum, & limbricos tum enecat, tum eiecit: adest hinc et abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus misceatur facultatibus, utique quae ad ulcera, & crassas cicatrices preparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quae ad tussim ueterem, & asthmae, siue abhuelatione exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium uonnulla. Verum adeo moderatam obinet abstergentem, ut nonnulli eam arteriacis quae uocantur medicamentis commiscant, tanquam sufficienter ex calfacientibus, & desiccantibus medicamentis: scilicet abstergentem ab amaritudine nihil uerentes. hae Gal. Porro ubi uisum desit. Gal. in iuciantibus. statim liber è Galeni est, nobis enim spiritus censetur Jodoratum caliamum stepplet. Constat enim uerò amaris amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropalos aduonitos uelut in nullo pacto corum sequatur doctrinam, qui iubent, Anicenna a uisitate male intellecta, myrrha loco piper nigri supponere. N. ang. Auicenna.

Myrrhae hirsuta ex Plin.

Myrrhae hirsuta ex Theophrasto.

Myrrhae uires ex Gal.

Myrrhae succiantia.

Protonia
mirtha.

Nomina.

cenna hanc sententiam omnino refellit, cum utatur his verbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliq̄ perhibent: sed hoc falsum est. Postremo illud etiam notandum est, quod (ut Gal. inquit lib. 1. 1. de comp. med. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cum ab igne tolluntur: quippe que coqui minime patitur, veluti etiam tibus, & aloc. De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quod ætate nostra sit (ut arbitror) omnibus incognita. Σύριζα sic Græcis dicitur, Myrrha Latinis appellatur: Ler Mur seu Mor, Arabibus: Mirra, Italici: Mirrhen, Germani, Myra, Hispani: Myrrhe, Galli: Mirra Boeotis. † Exemplaria Græcæ typis expressa habent, δειξάντες τὴν μὲν κατὰ τὸν ἰδέσθαι, illa cæ narium. Quæ verba inunctionem ad partem nasi referre videntur, non autem ad instrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. xi. de usu partium, μύριον seu σύριζον pars quædam nasi vocatur.

Σύριζα.

STYRAX.

CAP. LXVIII.

a Orib. leg.
b γαββαίτης
δούρος.
c Μεύ, habet
tantum
βόσσο. l. ffr.
milia.

STyrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Praefertur pinguis, flavus, resinofus, albicantibus sgrunis, quam plurimum in sua odoris gratia permanens, qui dū mollitur, melleū liquorem reddit: qualis è^a Catabalis, Pissidia, & ^b Cilicia deuchitur. Deterior niger, furfurosus, ^c friabilis, canoq̄: situ obductus. Cæterum lachryma inuenitur gummiū similitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: uerū

STYRAX.

perpaucā

esse, quam nostra etate à celo collapsam super arborum frondes colligimus, quamque tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & vetero generibus mulieribus, & pueris, & delicatis deicienda alui gratia propinamus. Verum res quidem aliter se habet: namque Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussis elisis, quod dum comestitur, cunctis. Quod etiam restat est Galenus lib. 11. de compositione medicamentorum secundum locos. Sed quoniam thuris Mannam mihi redeam in mentem Mannam hanc purgatoriam caltus demissam, & plenius legitimus satis fati, cum huius nomen meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprehensa, quæque ipse etiam in Calabria vidit, ubi laudatissima colligitur. Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suavis, qui ex aere veniens sublacanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum invenitur hæere: qui breui temporis curricula coalescens, granulosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantum genera ipse in Italia vidit, quorum alterum ab orientali plaga, alterum vero à Calabria defertur. Eius quod ex oriente petitur duplex habetur species: præstantissima altera, quam Bombycinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma vero, & vilis altera, que Bombycinam nuncupatur, quippe que nil aliud est, quam aut euandia, & senio exhausta Mastichina, aut saccharo, alijsq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, prorsus foliorum Mannæ cognominata minutis granulis constans, translucida, gravis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis acque suavis. Secundas partes sibi adijcit, quæ ramis insidet: tertias vero, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæc granulis constat crassioribus, & colore longe minus sincero. Ex ea, quæ nocte peracta è celo ceciderat, Costentia, quæ est Calabris civitas, mihi facta fuit copia super fraxines frondibus, quæ iulapji perfectè cocti guttas profluxit referrebat. Accepti inibi ab incolis, quod hæc mane legitur, priusquam sol exortus admodum exalfaciatur: namque postea sole liquefacta, abortiva, facillè evanescit. Quæ propter plerique, ubi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præseriunt, & in opacis collocant, ubi concretam maiori commodo legunt. Hinc verò fit, ut nescierim ego, quæ ratione ductus Fuchsj opinio.

20 Quod si vir eruditissimus scripserit libro de componentis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (ut suis verbis vtar) Calabrianam grano conflore grandiori, floccorum lana & bombycis referentem effugiem, candidioris, & ob id alio nomine Bombycinam vocari: quæ & hanc videri pretio vendi. Atqui cum is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, rursus gratias, hanc, quam paulo antè reddidi, veram esse non plura adijciam: sed reliquiam in hoc fore iudicium eorum (sunt vel medici, vel pharmacopæi, vel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atque eam satis exploratam habent. Duo Mannæ genera etiam nunc à Mauritaniis diversis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum vero Tereniabin appellat. Tamen non aliam inter ea speciem differentiam esse constat, quam quod alia liquefces, meli similis, alia in gymos concreta videatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam verò Tereniabin vocant, Serapionestestimonio & ipsam esse Mannam manifestè offenditur. Namque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum medicoriter emolliet, & suffi opem præstat, nec aliud est, quàm MANNA. Testatur Brafaoulus Ferrariensis, Nicolaum quendam Pharmacopolum (ut arbitror) pharmacopolam enisse à quodam Mauritano rursus plenum cuiusdam Mannæ meli similis, qui in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc eandem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritanii Tereniabin nominant: est Brafaoulus ipse contrarium senserit, cum veli Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, quæ communiter vitimur: eorumdem verò Mannam esse huiusmodi liquefactam speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur, quandoquidem ipse inuenierim apud Serapionem, quod Tereniabin quidam ros est è celo cadens meli granoso similis, & quod aliter mel rosicium appellatur. Auicenna verò de Mannæ agens, inquit, cum gummi modo concrescere: à quo Mejsium nihil differente comperio. Credit Auerroes, & post eum alij quam plurimi, Mannam veteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamant, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro 11. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cum estate super arborum, ac fructuum, herbarumque folia mel quàm plurimum fuisse, sic dicens. Memini aliquando cum estate super arborum, ac fructuum, herbarumque folia mel quàm plurimum fuisse, sic dicens. Memini aliquando cum estate super arborum, ac fructuum, herbarumque folia mel quàm plurimum fuisse, sic dicens.

40 Mette reportum, agricolas velut indentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per estatem, satis frigida (nam tum tempus anni aestiuum erat) prædicque calida, & fuerat aeris temperies. Atqui peritis natura intertempribus, halitus è terra, & aquis prodeutes, solis calore, exaltè attenuati ac cocti, à frigore seuta molis in unum coacti, ac densati fuisse videbantur: sed apud nos raro id accidit: in monte autem Libano quotannis perspexi. Itaque coria super terram extendentes, & arbores exutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fistulas melle implent, vocantque id rosicium mel, & aerium. Hæc Galenus de Mannæ memorie prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hæc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quod hinc Arabes suum deduxerunt Tereniabin: præsertim quæ cum scribat Serapio, hoc ab eis mel aerium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro v. de medicis, capite de cocco, his verbis. Venit mel hoc ex acre, & maxime sideram exortu, præcipueque ipso sirio explendente fit: nec omnino prius regularium exortu sublacanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle rosida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuerint, unctas liquore vestes, capillorumque concretum sentiunt. Si uelle est celi sudor, siue quedam siderum salus, siue purgantis se aeris succus, vitæ namque esset & purus, ac liquidus, & ius nature, qualis defluit primo, hæc Plinius. Sed tam antiqua Mannæ res est, ut ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hæstiodi auctoritate, libro 11. capite non de plantarum historia, his verbis. Sin autem antè Hæstiodo, mella, apesq; herosidæ ferat, magis quoque illud confirmatur. Ergo nascitur vel hic melleus humor è celo cadens, in hæc maxime insidens. Mannam utriusque consistentia è celo demissam vidimus in Comitatu Gortitiensi, uniuersosq; Foroiuliansi agro, ac circumiacentibus locis. Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. Maio, & Iunio mensibus: fuitque mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, que sici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhæret, gummi modo concreuerat, colore candida. At que super amygdalæ, perisicæ, ac quercus folia deciderat, melis modo liquefces ab arbore defuebat, flavo colore. Quo factum est, ut facillè crederim, quod non sui ipsius facilitate gummi modo MANNA concreuerat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Quare ab Arabibus diligentissimè perisicæ, utriusque Mannæ historiam diuersas per se capitibus suis momentis prodidere. Sed profectò non admittenda, quin potius explenda videtur sententia Monachorum, qui in Mejsium commentarios scripserit, cum pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solum roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aeris, & celi clementias esse etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglossi absque aliquo celi rore, gummi modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à veritate abhorret purpurantem. Siquidem ea MANNA, que inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensis agro hæc etate canicularibus diebus collatæ mare capit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem MANNA, que diebus superioribus easdem in arboribus ab aere deciderat. Nam cum illius regionibus usque ueniat, quod præ ceteris prædicitur arbores eo mellesivo rore affam, abundèq; madescant, sicq; cortex solis ardore nimio struens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurrente canicula inciso eodem cortice idam liquoris quantum exortu

Mannæ ex-
lentia & histo-
ria, & genera.

Fuchsj opi-
nio.

Manuz Ara-
bum.

Brafaouli la-
pius.

Mannæ histo-
ria ex Galen.
Pli. & Theop.

Manna in co-
mitatu Gorti-
tensi, & Foro-
Iulij.

Monachorū
opinio ex plo-
si.

Manna factio arborum tot tice manant.

concrestat: qui tamen cum leues, fungosique sint ob arboris stecis missionem, infeliciter operantur, nec alterius Manna viribus correspondent. Quod autem id tantum fraxino, orneoglossoque cunctis, cum melles ille ros in vniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, ut magis ad ferrum, & succini ad piceas, quippe & omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos, solam fraxinum eius, congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac colibere: ex alijs vero arboribus eandem statim desuere, & in subiectis herbis, petras, solenique diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus incisio cortice non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti desinit Manna. Verùm optinè illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incole, qui ex maiori his liquoris pronentur, plus auri referunt, rei naturam diligentius intelliguntur. Ceterùm ex his, qui thuris Mannam caelestem hanc esse crediderunt, vnum Crinium Florentinum Fuchsi conscripserit. In cuius ceteris Manaribus Ferrariensis libro primo suarum epistoliarum peculiarem epistolam conscripsit. Veruntamen venia illi danda est, cum et Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum bifloria præstitit, thuris Mannam cum caelesti inepte confundat. Meminit Manna inter alios Græcos etiam Aethnarius libro de medicamentorum compositione, ibiq; de eius viribus ac facultatibus differunt. Manna tam Anticena, quam Mesus testimonio, equali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Aueroi calida, humidaque habetur. Alum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoque tum feminis vtero gerentibus, tum pueris ipsis tuto semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita vires eorum auget. Bilem facile educit: sitim extinguit: aperit, emoluit, leuigatque gule, pefforisque partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adferunt Mastichina vocata, non duntaxat anno in suis viribus persistit; sed quæ in Italia prouenit, præsertimque Calabriensis agro, pluribus annis incorrupta perdurat. Enimvero Fuchsi medicus nostræ ætate & doctrina, & verum cognitione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem secundo auctum exstruxit, Mannam ad medicorum vsu explorare conatur his verbis. Manna leuem certè, aut ferè nullam solendi, aluamque subducendi vim habet. Quod vsu compertum est, qui iuxta Libanum fuerunt. Nam vserunt, indigenas eius montis, cum abunde ea satietur, nihil tamen lædi, aut alium sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquam obsequio nutriti. Quæ propter cum meli modo modo similem facultatem habere consistit, facile ea carere liceret, modo peregrinorum admiratione non ita aueremur; neque hultis, contemptis nostratibus, & longinquis regionibus allatis vti potius, quam ijs, quæ nostris in hortis proueniunt, uallemus. sed subditio nostræ, temere simpus immoedicis facientes, condignas damus panas. hæc Fuchsi. Quibus nimirum nerbis liquet eum velle vsu Manna profus adimi, atque ipsum ad medicamenta deseri, quæ nostris in regionibus proueniunt. vnam equè commodè & tuto fieri posset ista commutatio, ut saltem, quod ipse vberenter capit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas assertit, non sunt, & eam quidem innocen, non solum comenit inter Auctores, qui hæcenus de illa scripserunt, sed etiam quotidiana experientia docet. siquidem duarum & semis vnciarum pondere data aluum perbelè deicit, & primatum bilem educit. Quod autem Libani montis indigena Manna non vti medicamento quod purget sed ut obsequio, quod nucriat, vtiatur, quis tam facile ut Fuchsius, referentibus credet? cum nos quotidie certarum experiamur: aut si credat, non aliquam facti illius rationem aduenient, qua vt decet, experimetur tneatur, contrè nullus, si velle iudico. Vt autem medicamenta peregrina aboleant, que mississimam solendi vim habent, inter que iandudum Manna principem ferè locum obtinet, vtemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityulæ, tithymali, bryoniæ, & alijs huiusmodi, que passim nascuntur in hortis & campestribus, atque vni lathyri, pitulæ, tithymali, que ius in locis nascatur, peregrinis etiam vti uoluerunt. quos tamen tantum abest, ut hultos dicamus, ut etiam sapientes iudicemus. Quare non potius mirari Fuchsi iam malè de Manna sensisse, quam omnibus, eo excepto, perspicuum est sine molestia vntem purgare. Equidem optarem, vt ijs, qui alicui medicamento vsu abrogare stulent, vel id peregrina nostratibus præferre velint, modò hæc cum illis viribus certare valeant. Vt vobis vobis id Græcis dicitur, quod Latins Thus: Arabibus, Ronder, aut Katech; Italis, Incenfo; Germanis, Vneirauch; Hispanis, Encienfo; Gallis, Encens; Boemis kadido.

Petri Crinici error.

Serap. lapsus.

Manna tem peramentum; & quæ.

Fuchsi opinio reproba ta.

† à τρυφῆ. Hæc dictio hic, & paulo post legitur in vulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco bitus natura rotundum insignitur, in secundo vero arte late factum cognominatur. Sed quia absurdum videretur Marcellus, Dioscoridem vsu fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet τρυφῆ in τρυφῆ, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minime probat Manardus: qui præterea dubitat quo modo atomos Latinis sit reddendus. Hæc difficultas mihi quidem videtur ab Oribasio sublata lib. xii. vbi primò non τρυφῆ, sed ἀτρυφῆ legitur, quæ vox sine controversia illasum, atque non scilicet thus facit, secundo vero nihil legitur, quod argumento est, atomem secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem τρυφῆ, quæ vox est illius factitij thuris cognomen, Oribasio teste, legitimum sita non mutanda videtur.

Nomina.

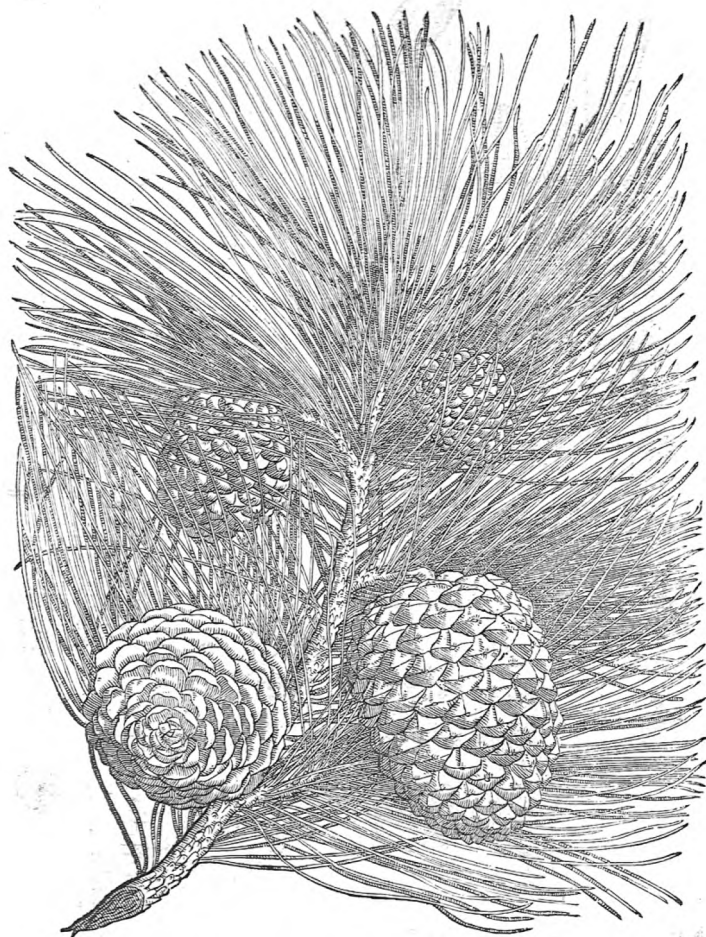
† Hic vulgaris lectio habet, ἀρβασίας, quæ ἐν σμύλκῳ, ἢ ἐν κωνίαν, καὶ ὑπό, id est: Arabias, & in Smilo nascens, quod alicui copisum vocant. Marcellus non ἀρβῆ, sed ἀρβῆ, sed ἀρβῆ legit. Cui lectioni adspulatur Oribastus libro. xii. ubi οὐδὲν ἄλλο tantum, reliquis vero ut additio non leguntur.

† Exemplaria Græca vulgata hoc in loco legunt, ὑπό δὲ δὲ μνοῖς: quæ vox, in itinere, à Ruelio, & artificiosè conformata, vertitur à Marcello. Sed eundem eam aduenientiam putauerim, quod non legatur ab Oribasio.

Πίνυς Πίτυς PINVS, ET PICEA. CAP. LXXIII.

PINVS, ET PICEA generi eisdem ascribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctionem, fimum corpus occupantibus, ambustique cum spuma argenti, & manna: vlcera delicatiorum acrimoniam reculantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio arramento serpentia cohibet: fustis partus, & secundas eijcit: potus aluum sistit, vrinam mouet. Folia eorum trita & illita inflammationes leniunt, vulnera ab inflammatione vindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collatione dentium dolores mulcent: hepaticis vtriusque sunt drachmæ pondere facta, si in aceto coquantur, & decocto dens collatur, dolores leuat. Ex his etiam fit spatha a coporum, pectorumque

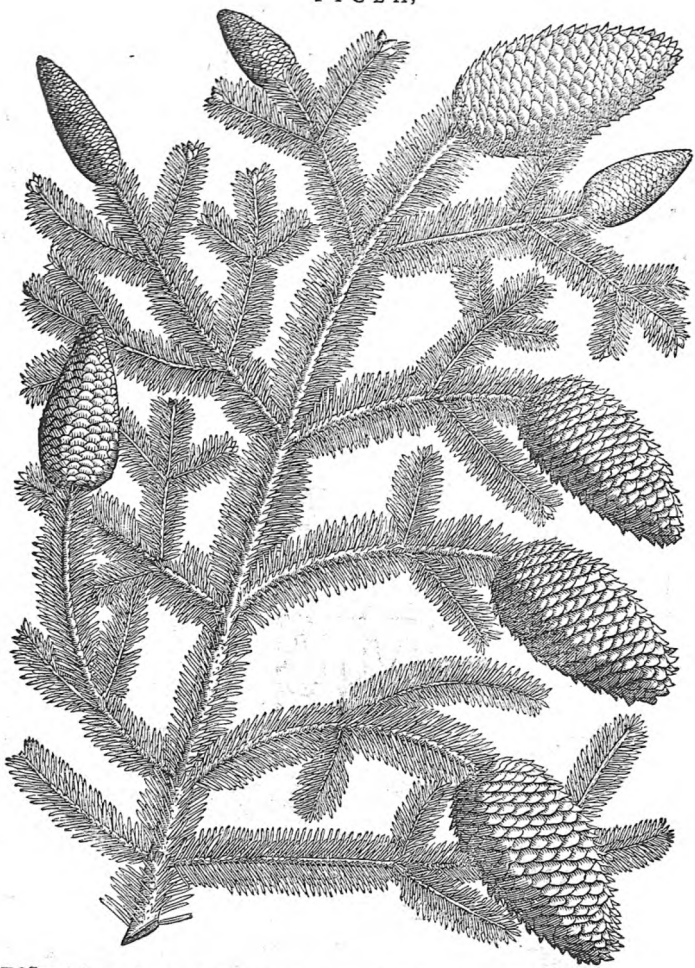
PINVS DOMESTICA.

10 pefforumque compositionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramentum confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficacissime imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arrosis oculorum angulis, callosis, giabrisque genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides a appellatur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim astrictoriam habent, & aliquantulum exalfacientem: tuffi, & pectoris vitijs auxiliantur, per se, aut ex melle sumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum passo, aut cucumeris semine bibantur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & vesica heberant: stomachi rosiones leniunt. datæ cum portulacæ succo virium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obrundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerpæ in passo franguntur, & decoctæ, uertute tuffi, ac tabitudini conferunt, si quotidiè ex co liquare terni cyathi bibantur.

a Appellatur pinorum, piceæque fructus. Ita habet omnia que vidi. sed locus est mihi suspectus, nam puto alicunde irrepsisse in contextum *ubi* *Tæ* *et* *DIANE*.

PICEA,

Pini historia,
etiq; gene-
ra.

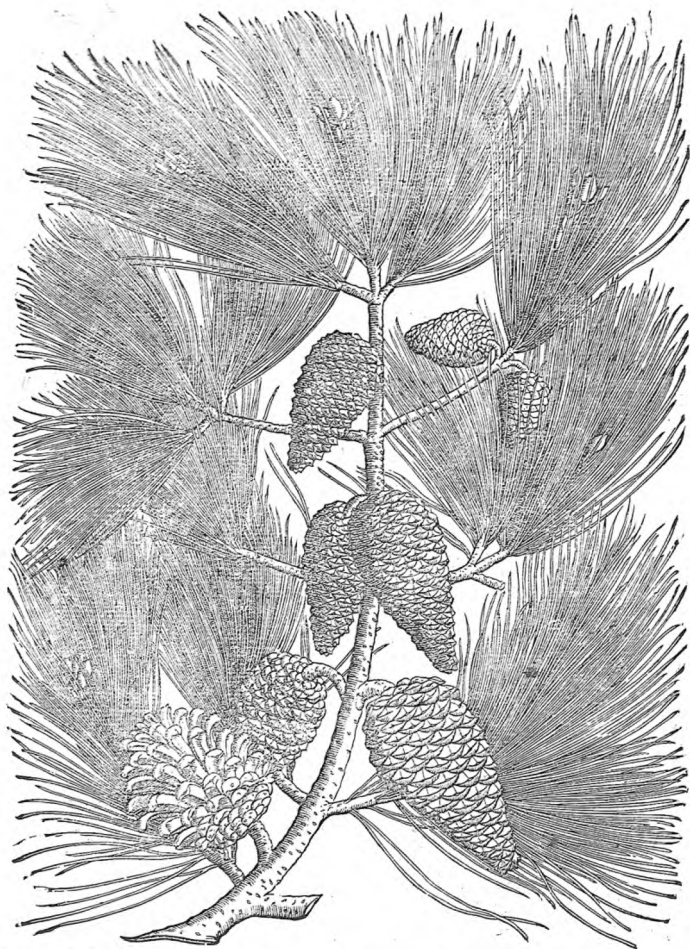
Petri Bello-
nij opinio ex
piosa.

Nostris nimirum negligentis adscribendum foret, cum nos assidue habeant pinorum, abietum, picearum, & laricium sylvas, nisi harum omnium amplissimam, utraque, historiam traderemus: eos, magis ad hoc teneri vider, cum antequam maduenterim Plinium, recentiorumque nonnullos eum secutos, in huiusmodi plantarum historia, qui resinas fundant, sumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophrastum libro III. cap. x. de plantarum historia, duas Pini species adnotas, domesticam alteram, alteram verò sylvestrem: huiusque in maritimam & montanam distinctionem fecisse, hinc alteram maritimam uocant. Harum rector, celsior, macerique crassior Ida: folio imbecilliori, tenuiorique maritima: dis, minusque hiscens, tanquam sylvestris. haec alteri minus. Nux maritima rotunda, breuique debiscens; Ida oblongior, viride picea scripsisse, non autem de pinu; ea nimirum ratione freti, quod unus, de qua hic differit Theophrastum hac non pinum significet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communem Græcorum sententiam secutus libro, quem arboribus conscripsit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophrastus, seu unus Græcè scriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonius (pace viri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quòd propterea eum Græci sermonis imperitum iudicem, sed quòd mihi videatur non diu versatus in Theophrasti & Galeni locutione

Etione, aut de plantis ijs scripsisse, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura sunt, quae eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium est, quin ueteres Graeci $\pi\epsilon\iota\kappa\alpha$ pro pinu, & $\pi\iota\tau\alpha$ pro picea usurpauerint. Neque certe uerisimile est, Theodorum Theophrasti interpretem natione Graecum, & linguae tum Graecae, tum Latinae peritissimum, ignorasse quid per illa tam $\gamma\sigma\tau\alpha$ & $\tau\iota\tau\alpha$ uocabula intelligerent Graeci scriptores. Deinde Theophrastus ipse $\tau\upsilon\sigma$ $\pi\epsilon\iota\kappa\alpha$ nucem $\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota\sigma$ uocat. ex quo palam fit, eum nomine $\pi\epsilon\iota\kappa\alpha$ de pinu, non autem de picea scripsisse. Quandoquidem $\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota\sigma$ non aliud designat, quam nucem pineam, ut aperte declarat Galenus lib. i. i. de alimentorum facultatibus his uerbis. Nux pinea boni ac crassi est succi, multumq; nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Graeci ipsam non $\pi\epsilon\iota\kappa\alpha$, sed $\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota\sigma$. Idem libro de cibis boni & mali succi, ita scribit. His ipsis plus crassi, non autem mali, succi habet nucleus pineus, qui $\alpha\delta\upsilon\kappa\alpha$ uocatur, ipsam uero etiam $\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota\sigma$ ueteres appellant. Item lib. vii. de simplicium medicam. facultatibus, sic inquit. Coni fructus, quem quidam & coccalon nominant, & strobilion & c. Ad haec commentario quarto de uictus ratione in morbis acutis apud eundem haec scripta leguntur. Nempe $\pi\epsilon\iota\kappa\alpha$ ab Hippocrate dictus, non ita, sed $\alpha\delta\upsilon\kappa\alpha$ magis ab antiquis Graecis appellatur, ueluti a recentioribus medicis propemodum omnibus $\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota\sigma$ Galeno denique ad stipularum Symeon Sethi, ut pote qui nucleos pineos $\alpha\delta\upsilon\kappa\alpha$ $\tau\upsilon\sigma$ $\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota\sigma$ etiam nominet. Ex quibus utique constare puo contra Bellonij opinionem, Theophrastum sub $\pi\epsilon\iota\kappa\alpha$ uocabulo pinum descripsisse, non piceam. Nam si Theophrasto pen-
ce strobilion profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non uideo, quomodo is piceae fructus esse possit, cuius nuclei

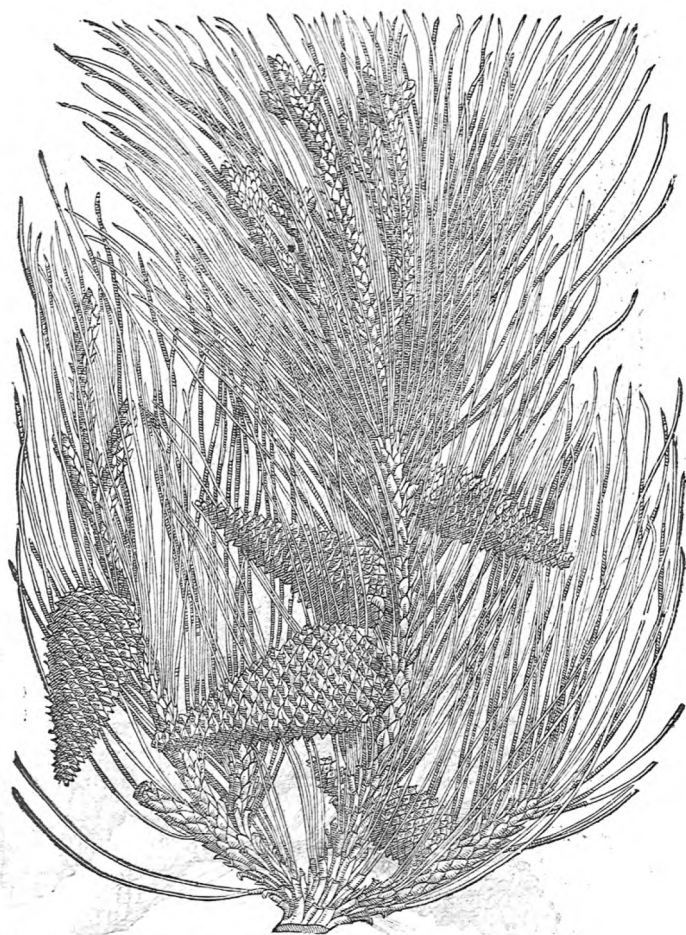

Pinorum species, & confectatio.

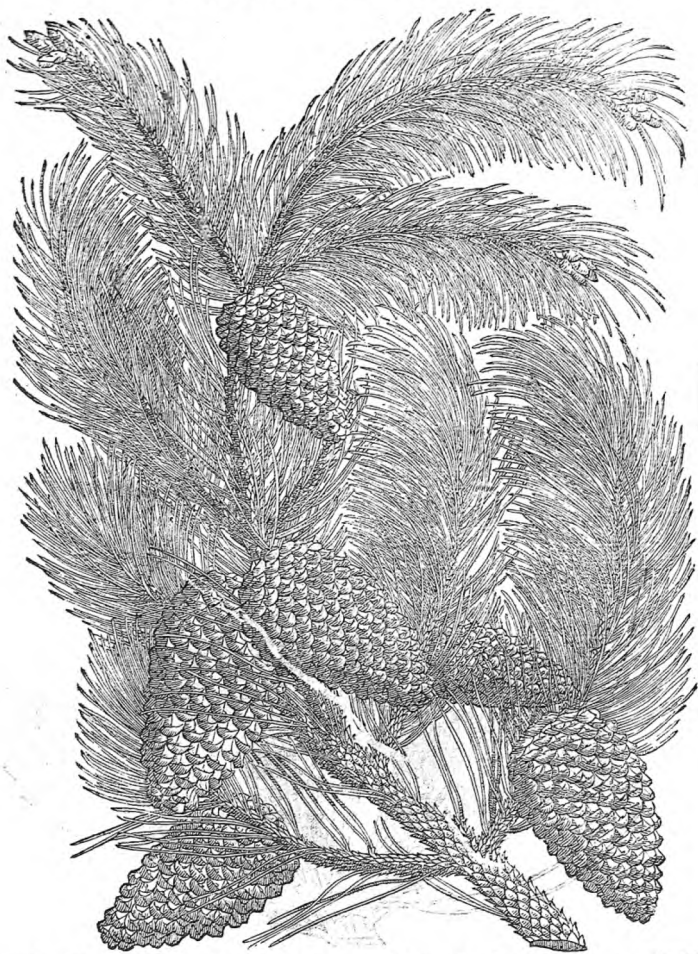
non sunt edendo, Bellonij etiam testimonio. Quod d' insuper hoc loco per *Th. Theophrastum* intelligat Theophrastus, illud inaximo esse potest argumentum, quod nusquam picea visa sit vrbana, nisi forte è sylvestriam femine ad spectaculum in hortis sana. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pins, quæ domestica atque vrbana frequentissima conspicitur. Hinc porro factum est, ut Bellonius sua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem incidere. Quippe illud falsum est, quod ex teda picea fiat pix, vt Bellonius asserit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum est picea, quæ tedam habeat: atque pix omnis, cuius est visus, ex pinea tantum teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, vbi ingentissima ac frequentissima sunt pinorum sylua. Sed ià ad legitimam, veramque Pini historiam venio, quæ sic habet. Pinorum duo genera. Alterum domesticum, alterum sylvestre. Domestica Pinus numerosos fundat ramos in proceri caudicis summitate circù nagantes, comosis ac firmis folijs in cacumine aculeatis, & in longitudinem protensis. Noces edit magnas, compactas, solidas, in quibus nucleis concluduntur oblongis, ac duris putaminibus conclusi, nigra quadam fulgine obductis. Interior nucleus tenui tunica circumtegitur, flauo colore, quæ digitorum atriis facile expellitur. Sapor illi dulcis ac iucundus. Substantia pinguis, oleosâ. Habetur copiosa domestica Pinus in agro Rauennate, non longè ab Adriatici maris litoribus. Habetur & in alijs Italia locis & præsertim in canoborijs vrbis. Sylvestriù naria sunt genera, quæ in alpibus, & maritima partiuntur. Alpinorum tria genera. Excellentius cæteris primò, quod copiosissimè habetur, in omnibus Boemia Silesiæ & Poloniæ syluis, ac etiam in Tridentino agro, cum in Ananensibus, tum etiam in Fiemensibus montibus, è quibus syluani homines picem perpetuò parant.

PINVS MARITIMA ALTERA.

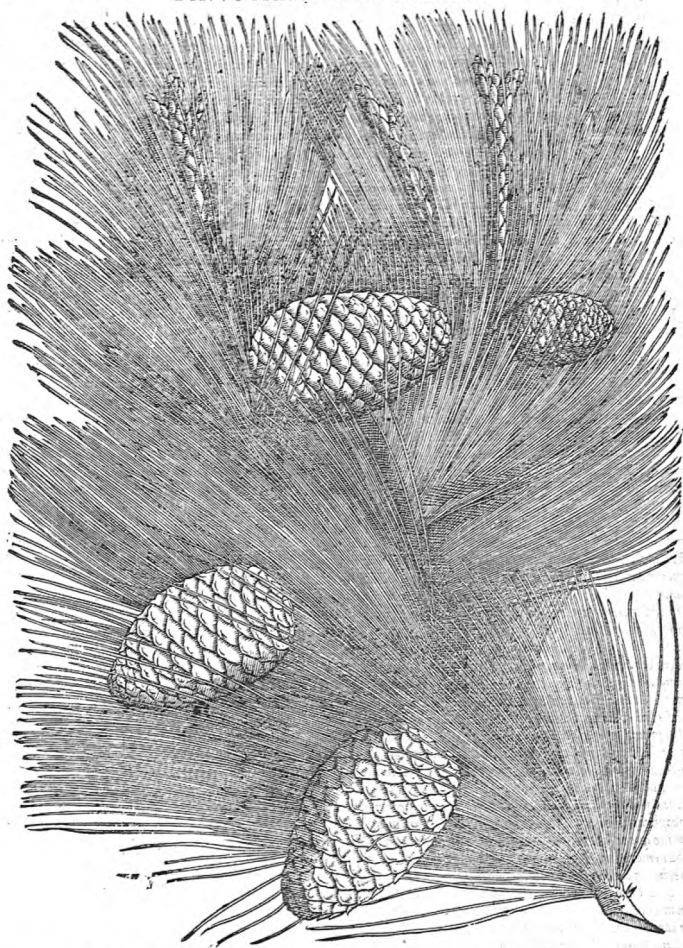
Pinus hac omnibus suis notis domestica similis est, sed minores edit nutes: sunt enim cupressinis paulo maiores, longiores ta-
 men, ac compatiiores, squamarum congerie domesticis nucibus per omnia similis, resinosa, ac odorata. Secundum genus
 Mygum Ananienfis appellatum, quo Rouena mons in summitate abundat, caudicem nullum edit, sed humo tenus ra-
 10 mos à radice fundit, qui humi perpetuo repunt, decem, quindecimve cubitorum spatio. Fructum profert predicta simi-
 lem, vel paulò negetiorem, ac resina magis obdussum, odoris non ingrati. Huiusce ramis vtuntur incolæ ad uasa uina-
 ria cingenda. Nam præter id quod longissimi habentur, flexiles, ac tenaces admodum sunt. Tertium quòd Tridentini
 & Ananienfis Cembro, & Cirmolo vulgo vocant, prouenit frequens in Tridentino agro, tum in Gavia Phæbeæ vallis, tum
 in Flemenfisbus, Vulturensis, & Rhetimorum montibus, & comitatu Tyrolensi, non longè ab Oeniponte. Id speciosa sa-
 tis prouenit proceritate, ita, ut ad tabulas parandas materiem non modo puleberrimam præbeat, sed etiam odoratam, ar-
 tamen non tam proceram est, vt alterum genus, nec caudicis cortex, vt in cæteris pinorum generibus, flauescit. Huius fru-
 ctus Piceo crassitudine aequè similis est, breuior tamen, resinosus, colore sub purpurascens, omniumq; fragilior. Con-
 cluduntur inter eius nucamenta nutes, domesticis minores, triquetra, breues, fractus faciles, vt quæ dentibus facillè ce-
 dant, sapore quadantenus domesticas referentes; nisi quòd gustui quandam leniculam relinquunt asperitatem, quod om-
 nium syluestrium est proprium. Quo facile adducor, vt credam hanc Plantam Pinum esse Tarentinam, de qua libro 15.
 cap. 10. meminit Plinius, digitis (ut ille inquit) fragili putamine, autemque expositum fæto in arbore. Etenim ita

es nuces fragiles sunt, vt non difficulter ab auiibus vostro fragantur. Manat etiam hoc genere resina, tum alba, tum
 odorata, relictu ab alijs sui generis plantis. Tabula ex his parata ad extruenda adificia Germanis plurimi fiunt, non mo-
 do quod pulchra materie, & venarum ferie placeant, sed quod etiam vt diximus, odoris fragrantia present. Id enim ad co-
 rum hypocausta paranda, quibus maxime ob frigidissimam regionis temperiem, & indigena, & videntur, plurimum affert
 ornamenti. Mariorum duplex obseruati genus, nucum tantum magnitudine, ac paritate differens, ut ex appictis hic ma-
 ginibus quisque facile conijcere poterit. Omnia in vniuersum genera resinam albam, & odoratam mittunt, in eadem verti-
 tur, & picem nigram fundunt. Ceterum his: que syluestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro clima-
 te refertur, qua sensibus clarissime patet experientia, siquidem agrestes, que plurime in maritimis nostris Senesibus
 proueniunt, fructum ferunt spibana oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se facile debiscentem. Qua
 vero nonerosa virent in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus, ac etiam in Boemia, Moravia, Poloniaq; fructu
 consistant paruo, breui, qui quam primum aruerit, assatum debiscit, & ex arbore decidit. Sed id euenire existimamus, clima-
 tum, & regionum varietate, uel etiam quod maritima plura sint genera. Bellonius, cuius paulo ante meminimus, libro de
 arboribus resiniferis hoc pini genus quantum ex eius verbis colligere potui pinastrum esse censet. Sed nos recte, mea quide
 sententia. nanque pinaster, Plinio lib. xv. cap. x. auctore, nihil aliud est, quam pinus syluestris, mira altitudine, gignitur-
 que non modo in montibus, sed etiam in planis, Bellonio vero contra, pinaster pino humilior est, & montium super-
 cilia

Bellonij alia
 opinio expro-
 fia.

PINVS MARITIMA ALTERA.

cilia prorius respuit, nec alibi prouenit, præterquam in excessivis montium iugis. Huic profectò ut quis ad stipularetur. fortasse ex eo adduci possit, quod peregrinationi, quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones se fecisse fateatur, plura tribuere vellet, quam probatissimorum auctorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperam refragatur, sua ut suam putet auctoritatè illis præferendam esse. Sed ego miror, quod mihi relatum sit virum hunc esse vulgaris periti, neque tot loca peragrasse, quot eius scripta perhibent. Quod autem ad rem nostram attinet, Bellonius ubi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri vocem ex uersione Latina frequenter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnouisse plantam; quòd non nascatur in Græciæ, aut Asiæ montibus: atque ideo nullum esse ex Græcæ auctoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminerit. Sed quanta sit huius boni viri arrogancia, & in Græcorum auctorem lætionem negligentia, antea explicauimus, ubi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, unum vrbani, alterum syluestre. Verumtamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto 4ta piceam significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hic de picea syluestri sit locutus, demus illi ita esse, qui respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus citus & picea legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ Theophrastus lib. 111. cap. 1111. de plantarum historia in censu arborum quas in montibus nascuntur, contra Bellonij sententiam posteritatis memoriæ prodidit, ijs verbis. *Ἡ δὲ πικρα τριὰς ἐστίν, ἢ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἢ ἐν τοῖς πεδίοις. Μάλιστα ἴσται, ἢ ἀπὸ τοῦ πικρῶς, ἢ ἐκ τοῦ ἀπὸ πικρῶς.* Montibus autem propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedonia, abies, picea, pinaster. Ad-

mus praxera qua eodem capite, ubi plantarum meminit, qua perpetuo virent, idem sic habet. d'op... id est. Ergo inter sylvestria perpetuo virent, qua primo volumine retulimus, abies, picea, pinaster. & x bis itaque manifestum fieri arborum, Bellionium multam T theophrasto omissam legisse, plura etiam temere & falso scriptis tradidisse: ut hinc ipsum inanis gloria, vel alieius dignitatis cupidum potius, quam veritatis studiosum fuisse facile iudicet. Nec minus ballacnatus in his confendis resiniferis arboribus videtur Angullarij, quippe qui tantum sua ipsius ductus opinione, nullis adductis rationibus, nec autorum testimonij Montana sylvestris pinum, ac eam quam Mugum vocari Ananienibus diximus, picearum generi ascribit, cum tamen ha ab ipse alijs quibuscun-

Angullarij la pias.

que nisi magnitudine, & conorum exiguitate differant, ceteris nihil dissentientibus. Nam omnis eadem facies, eadem folia, ydem flores, eadem germina, eadem ligni materies, idem cortex, idem resina, idem odor, idemque sapor. Adde etiam quod haec omnia pinorum genera in tedam venterant & pice copiosissimum fundant, quod omnium scriptorum consensu pinorum proprium est, non picearum. Nec minus decipitur in censenda Tartetina pinum, quam quibusdam vocari Cembro diximus. Quippe is hanc, sua tantum sententia ductus Montanam pinum esse censet; sed cum inter cetera pinorum genera, tam sylvestrium, quam vrbanoarum, nulla habeatur pinum, que fragrosior sit fructu quam haec s cadit, peritque Angullarij sententia. namque Theophrasti testimonio sylvestris Montana pinus, nucem edit Maritima compassio-

Plinij lapus.

Teda confideratio.

rem, durioreraq, ac minus debilitentem, tanquam sylvestrior, acrobustior. Cetera que plurimum huiusce hominis sententia refrangunt, si quis audire desiderat, legat epistolam priorem nostram ad Clariss. Medicum Vlysssem Aldrouandum. ibi enim plura sana reperiet, que antea a nemine ad pingedo & picea usquam sunt explicata. Ceterum non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas e pino ad contigendas domos, ex omnibus, qua resina fundunt, arboribus aptissimas esse, cum laricem non ignoraret materiei praestantia, duritie, & firmitate, nulli equiparandum esse. Praxera scribit Theophrastus (nos id quotidie videmus) quod pini interius est, ut tedata fiat. Cuius verba sunt haec loco supra citato. Morbum pini accidere talem Idei incolae narrant, cum non solum cor, sed etiam pars externa caudicis in tedam transierit, tunc strangulari quodammodo. quod sponte accidit vbertate arboris largissima, quo ad quis conicellare possit, teda enim totum efficitur. Ergo haec pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro vi. cap. xv. de causis plantarum, sic inquit. Pimus enim radicem egit teda totam refertam, ut ante diximus est. Ratio eadem, qua in animalibus est, quod pars alimentis, que feruunt, excolligat, sit quoniam purgatissima est, assidet, & collecta, densataq, pinguedinem reddit. Reliquae vero sursum transfusim, partes, que supra terram eminent, nutriti: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam que in tedam omni ex parte mutata sunt, obestata moriuntur, ut diximus est: cum enim nullum transitum habeant, spiritus strangularunt, sicut animalibus accidit, qua vltra modum pinguerine. haec ille. Ceterum quod teda opus fit ad piceam conficiendam, non desunt sane ratio, qua etiam arte fieri possit, ita ut pinus non sua utique sponte, sed artificio teda fiat. Id enim docuit Theophrastus libro ix. cap. ii. de historia plantarum, his verbis. Idei ubi arboris caudicem cortice dispoliant, quod parte solari, binis, aut ternis a terra cubitiis facere consueuerunt, confusum istuc fieri non sine tedam cum plurimum anno affirmant. Idque cum securi detraherent, secundo iterum anno teda locum expleret: & tertio pari modo. Posthac bo eam paulatim inciserunt arborem extenuant, putrefactamque humi facile a flatu proferri, tum eius cor extrahit hoc enim tedam maxime praesert necnon & radicem effodi. haec etiam ille. Quibus palam est: contabescere pino, iam sponte, quam arte fieri oriturque tedam. Quamobrem per tauerim hac in re non parum ceuissis Plinium: quippe qui lib. xvi. cap. x. ubi res siniferas enumerat arbores, tedam propriam, & perse esse arborem censet, cum inquit. Sextum genus est teda proprie dicta abundantior succo, quam reliqua: parior, liquidiorq, quam picea: stannis, ac lumeni sacrorum etiam grata. Et libro eodem cap. xv. iiii. Nucem, ait, celeberrimis arborum dictis quaedam in vniuersam de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cetera, est quibus resina gignitur. haec Plinius. Verum si quis Plinij defensor diceret per tedam ipsam hoc in loco non aliud intelligere, quam pinum, itaque cum tueri veller, hanc tutelam illud (ut puto) vanam esse ostendit, quod cum eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, & primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinum pro teda accepisse videtur, cum sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam versatur errore Adamus Leonicurus Ruellium secutus in suo de plantarum historia volumine, ubi sic ilam potius, quam resinam arboris pro tedam dixisse videtur. Sed animaduertendum est, non e pinu tantum fieri tedam, sed ex alijs etiam plantis versam fundentibus, nempe larice, & picea: a quibus nos in Ananienibus syluis pinguisissimum excisimus. Sed in his vana admodum teda est. Quapropter dicebat Theophrastus lib. iiii. cap. vi. de historia plantarum, quod in Ponto ex sylvestribus desinat pinum, abies, atque picea, & omnino que tedam in se se gerunt. Quibus clare patet, alias praeter pinum arbores esse, que in tedam contabescunt. Sed quod id morbi magis pinum eueniat, quam ceteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit ut & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, ut teda fiat: ac eadem omnes attribui tum vires, tem notat, tum qualitates, qua Theophrastus pinum reddidit. Quare cum Ruellius eum sibi familiarissimum ab huiusmodi lapsu vindicare vellet non mirum, inquit, quod in hoc Plinius equiuocatione sit vsus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademque facies, minime animaduertens, quam magno ipse quoque fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me vidiisse nunquam (est centenas laricem, sylvas viderim) cui per hyemem folia non deciderent, & qua tantam contraheret cum pino cognationem, quantum Ruellius tradidit. Itaque vt vera eius quoque promulgetur historia, hic ea de larice differemus, qua & vidiimus, & experientia comprobauimus. LARIX igitur arbor est eximia proceritatis, cortice perquam crasso, non autem lauiori, quam picea, vt Adamus Lonicerus scribit rimas vndique debiscente, intusque rubentem: quae gradatim procedit: totum emittens adnatis compluribus falcis more lentis, colore luteo, odore no iniucundo: folijs circums circum ramulos procerissimis, densis, oblongis, mollibus, comosis, piceis angustioribus, minimi aculeatis: qua aduente hyme pallida, effusa ad caudicis radices decidit, ibiq; marcescunt: ita vt sola larix inter ceteras resina fundentes arbores, praetera omni algoris immanitate, nuda per hyemem vnam transgat. Nouella cupressum profusum emulatur, non astem piceam, vt Ruelio placet. Eius coni: quancumque longe odoratioris sunt, qui vere emergentes & ramusculorum cacuminibus arborum vniuersam mirem in modum condecorant, quippe cum in purpura ardentem rubescant, comantibusque foliis, miro quodam natura artificio amectantur, non parum minorum oculis remouantur. Ligni materies durissima, praesertimque rubescens, & in caudicis medullis sita: eaque propter in adificijs omnibus extruendis, ceteras longe praecellit. Vanum profebo est credere, vt Plinius, Vitruuius, & recentiorum plerique perhibent) quod nec flagret Larix, nec in carbonem versari, sed veluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quam etiam v proculdubio falluntur, qui, horum autoritate freti, Laricem nostram legitima

Plinij error, & quorundam.

Plinij & Ruelij error.

Laricis historia.

Plinij, & Vitruui error.

10

20

30

40

50

60

haud esse contendunt, quòd eam tam facile accendi, cernant. Siquidem cum omnium tan antiquorum, quam recentiorum scriptorum consensu, praesertimque ipsius Plinii ac Vitruvii Larix praepinguem, & copiosam resina fundat, qua perinde ac bitumen igne admoda quam celerrimè accenditur, ignari sanè hominis est, credere Laricis resinosam, & pinguisimum lignum ignem respuere, quum lapides ipsi, qui propria sui natura flammis accendi nequeunt, ubi tamen bitumine redundant perinde, ac ligna exuruntur, editis continuo flammis, quousque uertantur in cineres. Quod facile testabuntur Flandri, Brabantij, & aliæ Aquilonares gentes, quæ ob lignorum penuriam hujc tantum lapidibus suos fouent ignes. Si vero plura contra horum sententiam quippiam audire cupias, legat secundam epistolam nostram ad Clarissimum Medicum Vlysses Aldrouandam. Ibi enim plura reperiet auctororum testimonia, quæ nulla dubitatione affirmant nostratam, & antiquorum laricem eandem esse plantam. Malè quidem cum fornacibus ageretur, in quibus sit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea praesertim ualle Ananij contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis canonica, & Elioropiae vallis fornacibus, in Brixienfi agro, si larigo carbone careret, cuius inibi maxima congesta copia. Nanque (vt referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquefit, quam lariceo, quum & lignum eius siccum, cum abunde sit resinosum, impetu flagrat perquam reberementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantum lignis furnos incendunt, tam eor, quibus panis coquitur, quam quibus hypocausta calefiunt. Ceterum selectissimum Agaricum in larice prouenit. nanque ipse quidem sapius in Ananienfibus montibus praestantissimum

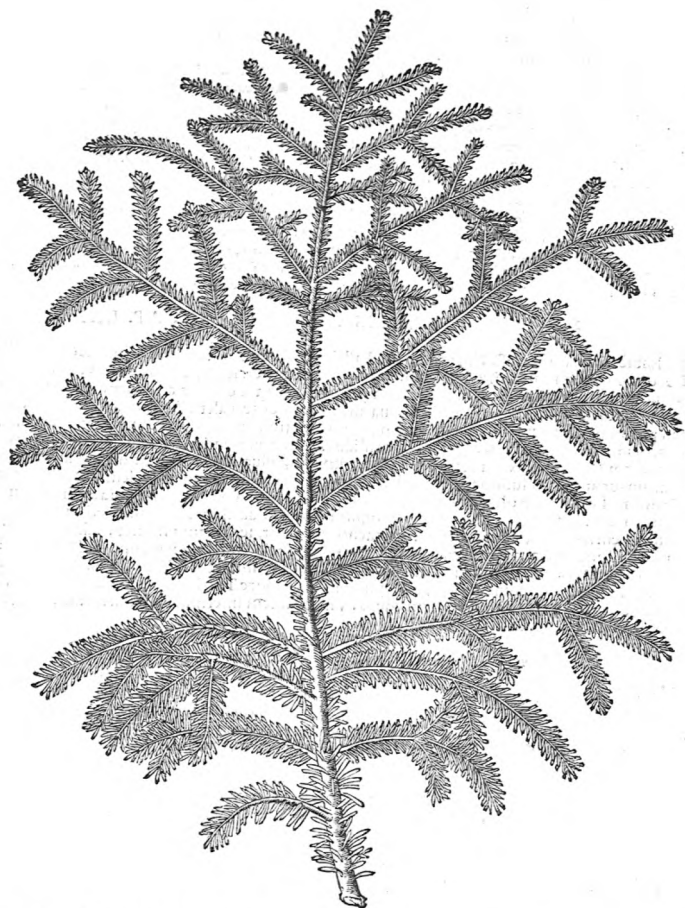
Agaricum la-
rici inanis.

mm

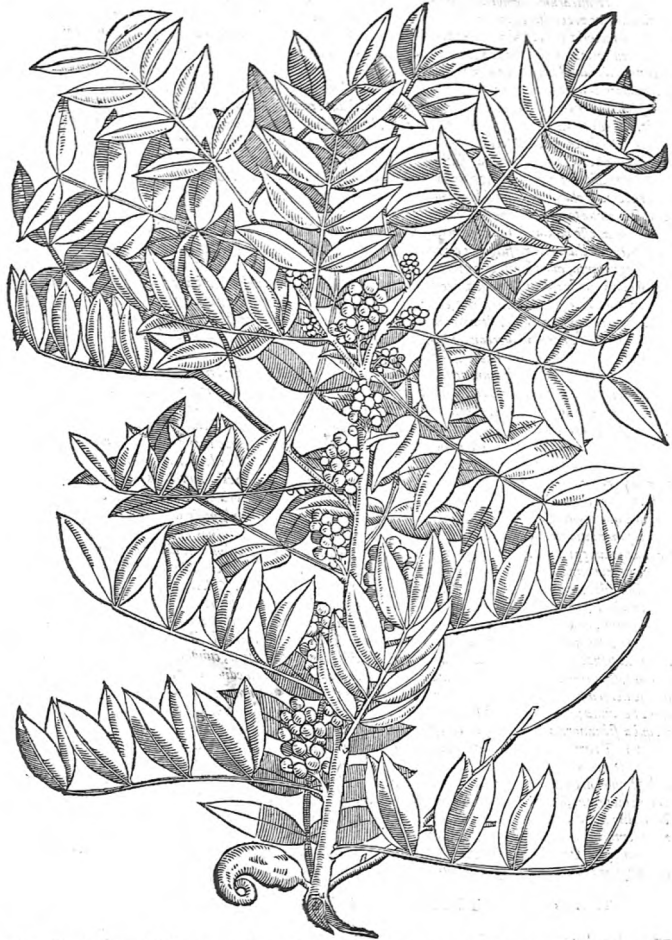

idem sua tantum auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperam Sabinam vocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe hac abieti adeo similis est, ut saepe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, ut supra dictum est. Id circo Plinius lib. xv. cap. xxiiii. eadem folia reddidit picea & abieti, sic inquit. Insecta
 10 pessimum modo (intellige, folia sunt) picea, abieti. Ijs etiam idem Taxum similem fecit eodem lib. cap. x. quemadmodum & Dioscorides lib. i. Taxum autem (ut obseruauimus) maxime folijs amulatur picea, quam magno & pendendo errore Bellonius Sabinum appellat: nam Sabinus, teste Plinio, pars tantum est in abiete, ut eius herba declarant lib. xv. cap. xxxix. ubi ita scribit. Abietis que pars a terra fuit, enodis est. Hæc, quia diximus, ratione fluuiata decorticatur, atq; ita Sabinus uocatur, superior pars nodosa duriorq; subtilior. Quibus utiq; Pliny uerbis palam est Sabinum non esse per se arborem, sed tantum abietis partem: ficuti etiam Virruuius testatur. Verum Bellonius, quod audiverit tam piceam, quam abietem indifferenter du Sabin suis Gallis nominari, hanc forte vulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam ueram putauit, ita etiam piceam Sabinum appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum historiam, neque in Theophrasto cognouisse quod *ελαν* & *αβυς* significarent, neque etiam animaduertisse, quod hæc due uoces sepe a Grecis una pro altera usurpanur. Sed hic falsus, quam deceat, aliquot Bellony errata persecuti sonus. alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere consulto tractabimus. Caterum his expeditis, iam tempus admonet ut de nucleis pincis, & eorundem uiribus agamus, quin etiam de recentis pini nucce. Si quidem aqua, è uiridibus
 C
 bus

10

essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccatur igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditate, & frigiditate differentia quodammodo est medijs, & symmetris. Similem omnibus suis partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, ex tremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fructu, & cortice: ac si siccam ex folijs eius viridibus exprimas, similis hinc ordinis est, moderatè adstringens. Itaque bibitur & per se, & cum alijs medicamentis, quæ dysenterias, & alij affectus sanant. quin & ad sanguinis exspunctiones, sanguinisq; ex vero eruptiones, tum sedis, vulusq; prociuentias idoneus est, utpote ad hypochondria nonnihil propè accedens. Meminit idem & mastiches lib. vii. simp. med. bis verbis. Mastiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs composita facultatis est, adstringente videlicet, & emolliente. Proinde stomachi, ventris, intestinorum, icterisq; inflammationibus comperit, vtpote secundo ordine ex calfaciens, & desiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, si magis desiccatur, tum minus adstrictorie facultatis est participes: quamobrem aptior est ad ea, quæ ualidiorem digestionem per halitum exposcunt. hac igitur ratione & surunculus bonus est remediũ. Porro oleum, vnguentumq; mastichinum ex Chia conficitur, non admodum sanè ex Aegyptia. ceterum similis est & ipsam mastiche facultatis. Hac de lentisco, & mastiche Galenus post eritatis memoria prodidit. Sed cum mastiche mihi CATHVRAM n memoriam redegeris, quòd certò sciam, eam mastiche, ardens aqua, & edoariaque ab impostoribus adulterari, cùmq; Dioscorides, Galenus, & ceteri illius seculi scriptores ipsam non solum non adnotauerint, sed ne nouerint quidem, silentio minime dissimulandum fore putauimus, quò ma-

Mastiches vi
ces ex Gal.

Caphura h-
storia, & gene-
ra.

gis lentiginibus satisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalium plagam, & Indis ora hoc auro nati-
gationibus perlustrarunt, memoria proditum est. CAPURA igitur est gemmi arboris cuiusdam in India nascentis tanta
magnitudine, ac proceritate, ut sub eius umbra hominum centuria recondi possit. Nasitur hæc arbor in montibus mari
propinquis materie lævi, ferulacea, quæ prodit Caphura. Huius largioris proventus asurgunt hi, cum frequenter, celum mari-
getris corrumpat, aut crebro tonitru concussit, vel cum terra motu concutitur. Huius modis traduntur genera. 1. Na in in-
terueny ligni, Lemelorum modo impasta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, reluitur resina, iussuque gemmi modo
inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum vel calore solis extorta, vel ignium vi candescit, hæc sumpto à rege quo-
dam Riachi illius loci nomine, indigenæ R iachimam appellant: quandoquidem is primus dealbans Caphuræ rationem ad-
inuenit. Hæc ceteris bonitate, & tenuitate præstat, longiorique perdurat tempore. Alia Crafior, nec pellucens, atro colo-
re: proinde bonitate cedens. Tertia vilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurius alia que arboris scobe, ramentis, 10
& assulis implicita, gemmi more aglutinata lentescit, tuberculo amare nucus, aut saba, aut ciceris. Hanc pontificum, &
sacerdotum suffimentis, sicut thibis, & myrrham, costumque in templis dicant. Sed hæc omnes in duo tantum assidua rediguntur
in vudem, & elaborantur, quidem rudis est Caphura omnis ignem non experta, elaborata vero, quæ solis, vel ignis ardo-
re excocta, atque purgata album contraxit colorem, utpote & cera. Fuchsus lib. primo de componendis medicamentis ar-
dit, Caphuram esse bituminis Indici genus, quod scripserit Serapio auctoritate Almazadi, largioris Caphura proventus augen-
tium esse, cum catum crebris fulguris corrumpat, aut plurimis strepit tonitruis, vel cum regio, in qua provenit, terræ motu con-
cutitur argumento, quod similiter ex terre concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi solet. Sed disten-
tit ab eo opinio nostra, quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quorumvisque hæc fuisse sententiam existimemus: cum tã
ipse, quam ceteri, qui de Caphura scripserunt, arboris cuiusdam ualutissimæ proceritatis gemmi, & vel resina Caphuram esse scri-
bant. His accedit quod ex omni bituminum genere per alembicum (ut Chimici vocant) oleum & aqua elici potest, id quod 10
est caphura, hæc ad quam succedat. Siquidem ea hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendit, & huic tota purior facta co-
heret. Nimirum oquantur de hac scripsisse videtur Placarius Salernitanus: quippe qui Caphuram gemmi arboris esse in-
ficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbe fieri tradens. Quod profecto falsum est, cum nul-
libi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gemmi non solum Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed &
Lustanorum, qui nostro ævo per meridiem ad Calicut orientalis Indis emporium nauigant. Crediderit Serapio, & Avi-
cenna Caphuram tertio abscissa & siccare, & refrigerare: que tamen cum vehementer etiam in aquam proiecta infla-
get, sit perquam odorata, aut adeo tenuium partium, ut sepe per se in auram euascat, illis reclamare videtur. Quo
fit, ut quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quam
plurimis) esse vitiosa. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore provenientes Caphu-
ra illita mulcet, incandescentes inflammationes resinguit, præsertimque iocinoris. Renes, & seminary uasa refrigerat, 30
fanginemque cogit. Circumscissuras imponitur ad cutis nitorem conciliandum, ad arcendas tamen vulnèrum, quam vlcerum
inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhæam, & albas vulgus fluxiones efficax est cum succino,
& aqua nymphæe hausa. Idem præstat publi, seu imo uentri, testibus, venibusque illita: que tamen antea psyllij feminis
psissimè, aut ompachio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urtica
femine inmiscuit, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines uti-
liter imponitur. Renibus, ac testibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antido-
tum admiscetur, que contra uenera, uenenosorum animalium iutum, & pestilentes affectus conficitur. Caphura unà
cum Chrysolcolta, qua utentur auri fabri trita, et cum melle illita, faciei cuius clariorem splendidioremque reddit. Eadem
trita uincis pondere cum sulphuris equali portione aduersus myrrhæ, thurisque, cuiusque quatuor drachmis, & aquæ rosæ
vulnèrum libra, & vitro uase exceptis omnibus, diebusque decem insolatis, remedium est præstantissimum ad faciei ruborem pu-
sulis scitentem: si cum hac aqua sepe lauetur. In uniuersum uiribus innumeras pollet, quas breuitati consulescentes præsertim
timus. Legitima probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoque manibus casto, Caphura ponat-
ur. quòd si humore madet, syncera est argumentum: sin contra perarecat, spuria ac factitius signum. Ceterum nisi
diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnumquam euascescit: itaque sepe diluuntur seplasiarij. Asseruat-
ur tantè secrete uase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllij femine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicibus aetheris
ri puent, quod nec plane comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem importat, ibique igne, & arte uitro-
organis elaboratur, sic ut candescat, atque pellucet. Σχίζω Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Darius, Arabibus: Len-
tisco, Italis: Mata, aut Arueira, Hispanis: Lentisque, Gallis. Huius resina uasibus Græcè uocatur; Latine, Mastice; aut
Resina lentiscina, e Arabice, Mastice, Mastiche, sine Mastice; Italice, Mastice; Germanice ac Gallice, Mastice, Hispanice,
Almafiga. Quod Arabibus kaphor, seu Chafur, recentioribus Græcis καφωρα, ut etiam Latinis Caphura uonimatur: 50
Italis, Caphora; Germanis, Capher, Gallis, Caphre.

Fuch. opinio
improbata.

Placarij et-
ror.

Caphuræ tem-
peramentum,
& uirtus.

Caphuræ pro-
batio, & con-
seruatio.

Nomina.

ΤΕΡΕΒΙΝΘΙΣ

TEREBINTHVS.

CAP. LXXVI

a Mesi addit.
xviij. v. s. v. b. i. a.
b Hæc non
leg. Onib.

Terebinthus cognita arbor est. Cuius folia, & semen, & cortex astringunt, & ad eadem, ad que
lentiscus, conueniunt, simili parata modo, sumptaque. Fructus eius aptus est, sed stomacho ad
uersatur: ex calcacit, vrinam mouet, uenerem excitat; contra phalangiorum morsus conuenienter
in vino bibitur. Resina eius ex Arabia petraea defertur. Prouenit et in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica,
& Cycladibus insulis. Sed præualent candida, perlucida, & vitreo colore, & in careruleum vergente, 60
& terebinthum oliens. Terebinthina resinas omnes antecessit proxima lentiscina, & est pinu, & abiete
has sequitur picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, molliere, discutere, expurga-
re. Tussis, ac tabi conueniunt per se, aut in eclegmate ex melle, quita peccoris expurgant, vrinam citi,
cruda concoquant, ventrem emolliunt, palpebras commodissimè replicant, lepras tollunt, cum ærugi
ne, ac furtorio atramento, nitroque; auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruri-
tu genitalium utiles, malagmatis, acopiisque admiscuntur. Laterum doloribus per se, illitu & apposi-
tu auxilio sunt.

Ῥεσινὰ ἀλλὰ.

RESINAE ALLAE.

CAP. LXXVII.

Liquida resina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone peteba-
tur; hinc Colophoniz sibi cognomentum vendicauit. A Gallia quoque subalpina; quam uerna
culo

TEREBINTHVS.

10

culo nomine laricea, hoc est, larignam, appellant incolæ. Ea s[ed] in linctû, & per se] magnopere prodest tussi ueteri. Colore inter se distant: siquidem alia candida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, ut larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quæ ad eadem pollet. Quæ uero aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrída, neque ̃ diluta, quædam ceræ faciem præbens, & friabilis. c E picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt. odoratæ enim sũnt, atque thus odore imitantur. Præstantiores à Pityulâ insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupressò manarunt, nihil ad illas, nectantis uiribus potiuntur. ueruntamen eorundem gratia, quorum & illæ, sumi solent. Lenticina terebinthinæ repondet. Vritur resina omnis liquida in uase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque resinæ congiu sin duobus aque pluuij coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrída reddatur, ac digitis cedat. Ceterùm ubi refrigit, in fictile non picatum, quod aconitum uocant, id est, non ilitum, reconditur. Fiet etiã eximij candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò feculenta sordes excernatur. Vrutur quoque sine aqua, primum lento igne, & ubi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissione dico-

a Hæc delet Onb.

b καθύπερ. i. liquida Meū.
c Meum & Drag. κατιν. i. pinea & abiega.

quantur, vsque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint, mox, vt dictum est reponuntur. Aridas vnus diei spatio decoxiſſe satis est. Vtæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere utiles sunt. Et resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idiocæ: quibus palpebras fucâs, & colorem mentiuntur. prodest glabris genis, collacrymatonibus, erofisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorium.

Terebinthus folio est fraxini, crassiore, pinguioreque. Ligni materies lentisco similis quemadmodum & cortex. Radices validæ, alte descendentes. Flores olea similis, sed rufescens, è quo fructus rubens racematis prodit, vvarum modo, Insuper ibi bacarum magnitudine, resinofus, durusque, Cornicula est rubens, caprivorum similitudine, in quibus culices quidam concluduntur, vna cum liquore quodam. ut in lentisco. Resina et manat, et reliquis plantis ipsam fundentibus. Terebinthorum (vt Theophrastus memoria prodidit lib. 1. i. cap. xv. de hisoria plantarum) alia mascula, alia femina. Masculina sterilis est, ob idque sexui maris adoptatur. Feminarum alia fructuum protinus rufum promit, magnitudine lentis qui concoqui nequit: alia iridem editum, rufum postmodum tingit, & cum vna maturem mentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinofum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis fruticosâ, contortaque nascitur: at apud Damasum Syriæ magna, copiosa, decoaque: montem enim inibi terebinthis referunt, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices valida in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbor habetur. Flores olea, verum colore vultu. Folia circa unum pediculum, pleraque speciei laurinorum, coningati. quemadmodum, forbo, quodque parte postrema acuminet, impar exit, verum minus angulata, quam forbo, ambitque laurino similiora, & pingua cum uniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concava, vt vltius: quibus bestiola tanquam culices inuascuntur. Fit in his resinofum quid, lentumque: sed resina tamen non hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantum adheret: est non laetatur, postquam collectus est, inter se cohærescit: cum verò lauat, candidus probeque non maturus supernat, niger subsidit. Idem referit deinde libro. 1111. capite. v. historie plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho similia: fructus autem quædam, similes enim amygdalis. Nam & in Bæthris terebinthum hæc esse, ferreque nuce amygdalarum magnitudine: quædam non magnas, sed vix similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolæ his potius uti. hæc Theophrastus. Quibus facile adducor ad credendum Indicam Theophrasti Terebinthum, nil aliud designare quam nostratæ Pistaceæ. Est enim hæc tota facie Terebintho similis, & nuce profert. Amygdalis suauiores. Terebinthum vidi ego primum in colle vulgè cognomine Castell Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius videns mihi copia à clarissimo Medico Iulio Alexandro Tridentino: reperisse ipsam deinde in alij compluribus Hetruria locis, videlicet in collapsis Romanorum ædificiis, ac rudieribus: sed frequentem admodum in lapide collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergeso. Ab hæc sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intrus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decepti: quæ estis omnino præstantissima sit: non tamen diu est, quod Venetias deferretur ex Cypro. Antea coctam asserabant, vel quod esset aduictu apior, vel quod impossibilis ad adulterationem atque hoc modo falsior fieret. Verum liquida ut per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterum quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut supra in laricis mentione diximus) larigna non modo terebinthina locum sibi vendicauerat, sed etiam cognouentum. Et cum eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abigneque resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæ pretium quidem non est, vt hic iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam aridam fundant resinam: sed si quædam inueniuntur, hæc est (vt Trinius inquit) arboris moribus. Cuius veri manifestum argumentum est, quod omnis abies, quæ resinam fundit, tabida sit, putris, & cariosa. Brafolanus de resinis differens, Plinium in eam historia à Dioscoride dissentire autumat, quod scilicet Plinius libro x. 1111. capite vi. tradidit summam resina speciei duas, siccam & liquidam: siccam in pinæ, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupressu. Dioscorides verò ex pinæ, & picea, & liquidam præter siccam haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erit se conciliasse, quod quamvis asserat Plinius, siccas resinas è pinu, & picea colligi: non propterea obstat, quominus ferant pariter vniuersi eodem arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus variisque locis, è pinu, piceaque antea longo tempore casti, folisque ardore astuantibus liquidas resinas exudare comperimus larigna non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asferibus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, vel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verum inueniorem malim dicere Plinium errasse, quod liquidarum generi lentiscinam ascribit, quæ est nostra mastiche, cæteris profecto durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quod quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcæque dicitur, illius speciei est, quam coque-re Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, ut pote crystallina, hyacinthina, saturatiorque colore, pro resinam ex quibus conficitur, varietate, quippe (ut Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ verò Colophone Ionie urbe sibi cognouentum comparauit, est (vt refert Plinius libro 1111. i. cap. xx.) præter cæteras sulua: neque alia de causa vocatur & Hispanica, & Græca, nisi quod ex hisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaluerendū est aliam ab hac, quæ neque fricta, neque excocta est, haberi Colophoniam. liquidem scribit Dioscorides quod pinæ, piceaque liquida, ac pinguis resina ex Colophone asferebatur: ob idque Colophonia per excellentiorem vocabatur. Quod item testatur Galenus libro v. 11. de compos. med. per genera, cum inquit, Quoniam verò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueverunt, sciendum venit, aliam quandam esse colophoniam Chie mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro 11. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophoniam thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur colophoniam, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa medicorū prædita, nascitur admodum modica, atque ob id pretiosa est. Porro si quispiam diceret, non cognouisse Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abignam, quam aliqui lacrymam, nonnulli vero abietis oleum nuncupant, eon non tantillum quidem à veritate desistere putauerim: liquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoria prodiderunt. Terebinthina resina auxiliatur laterum doloribus, sanat cum laborium, non faciei rimas. Scabiem & impetiginem delci illius, plera expurgat, & vulnera recentia glutinat. Splenem attenuat sæpe denorat, valet ad articulorum dolores, nempe ad podagram, chiragraem, & ischiadicis affectibus, vbi frequenter sanatur: nunc pondere, addito thameaspiti, aut salis, aut stachadis puluere. Terebinthi, & resinarum meminit Galenus libro v. 11. de simplicium medicamentorum facultate, vbi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictiorum quiddam obinent: sed & secundo ordine excalcantur. Itaque quod etiam desiccant, manifestum est: recentes quidem etiamnum, humidique modices: sicce vero, ordine secundo. Cæterum fructus aridis propinquus est etiam tertio ordini desiccantium, est enim adeo calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam urinam prouocat, & lenibus prodest. Paulò superius de resinis

Terebinthi hi stor. ex Theophrasto.

Resina terebinthina.

Brafolopinio re probata.

Colophoniam confid.

Terebinthi ut res ex Gal.